

Gyurkó Miklósné

AZ ALVÉG

Ha egykori családi lakóhelyünket, az egykori Árpád utcát felidézem, egész városrész jelenik meg a szemem előtt. Jászberény városának ezt a negyedét, régi szóval utcaszegét Alvégnek hívták és annak nevezik ma is. A mi gyerekvilágunk sem rekedt meg a rövidke Árpád utcában, mégcsak nem is a kerületben gondolkoztunk. Hozzánk tartozott egy tágas környék, amelyet úgy ismertünk mint a tenyerünket.

A világ nagyot változott

Változott a gondolkodásmód, a hagyományok kezdtek felborulni. A paraszt kakaskukorékoláskor kelt, s csak az alkonyat hozta haza a földjéről. Ezért sokan már gyermeküknek nem szánták a paraszti sorsot, hanem az iskolapad felé irányították. Így történt ez már az utcában a két Baráth családnál is, gimnáziumban, tanítóképzőben tanult a fiuk, de a legidősebb fiú megmaradt a gazdaságban rendszerint. Mizsei kovácséknál a második fiú papnak tanult, Váleni Demeter szíjgyártó, lószerszámkészítő egyszem fia már nem maradt a család hagyományos szakmájában, Spagatner órás üzletében tanult szakmát, és már a főtéren nyitott üzletet. Dancsa szűcs a fiait gimnáziumba íratta, de az alsó négy osztály elvégzése után mind a három fia maradt szűcsnek. Ők fejlesztették a kis műhelyt külföldön is ismert neves gyárrá a Szent Imre herceg úton. Egyszerűbb emberek is arra törekedtek, hogy fiúgyerekek szakmát tanuljon. Az utcabeli lányok a hat osztály vagy a négy polgári elvégzése után pár év leforgása után eladósorba kerültek. Elvértve, de magasabb iskolát végző is akadt. Az utcánkban lévő iskolában két alvégi származású és ott is lakó fiatal tanítónő oktatott. Akadt postáskisasszony, bolti eladó. Szakmát is tanultak, szinte kizárólag varrást és cipőfelsőrész készítést. A többi lány készült a férjhezmenetelre, sütni, főzni, kenyeret sütni, varrni tanulgattak. Hogy forogjon, ismerkedjen, tánciskolába, bálba vitték a lányokat szigorúan anyai kísérettel. A világháború utáni évtized divatja a blúz és a rakott szoknya lett, amit guvlérozott szoknyának is hívtak, meg plésszérozottnak is. Az utcabeli nagylányok is ezt viselték, ide a bukjelszoknyának csak a híre jutott el. Hiába hajtogatta már a nagyanyjuk, hogy ő még karácsonykor az éjféli misére fehérkendőben, nagypénteken feketében ment templomba. Gazdaköri, legényegyleti, levente bálokban rendszerint meg is találták párjukat, kivel aztán a vasárnap délutáni litánia után szép ünneplő ruhában sétálgattak. A fél alvég mulatott az

egyszeri legény esetén, akit kardos nagyanyja magán táncórákra engedte csak beíratni, nehogy a közös táncórákon beleszeressen egy szegénylányba. Ahogyan itt akkor tartották: „Suba a suhához, guba a gubához.”

A változó idők átalakították az utcát saját képükre, ízlésükre. Ma már csak néhány ház őrzi régi ablakait, az épület eredeti formáját. Legtöbbjüket nagyobbra toldották, ablakot, ajtót cseréltek, lekerültek a régi háztetők is. Vadonatúj ház is került a régi helyére, ez azonban nem hivalkodó. Egyetlen tetőteres ház áll az utca végén. Kevés leszármazott él már itt, új lakók telepedtek ide. A régi Perényi háznak már nyoma sincs. A temetőben sírkertjüket embermagasságú gaz fedi. Pedig Perényi Ferenc a gimnázium egykori tanára és Perényi Margit tanítónő megérdemelné, hogy a Lehel Vezér Gimnázium és a Bercsényi iskola diákjai gondozzák sírjaikat.

A régi alvégi iskola, ahol Dávid János, Hamza Pál, Szőke Ferenc és Kohári Boriska jeles néptanítók működtek, épségben áll, csak elvesztette régi funkcióját, nem az oktatás, nevelés műhelye többé . Ajtaját nem nyitja se tanító, se gyerek. Falán tábla hirdeti: Jászberényi Gazdák és Polgárok Székháza.

Teljes valóságában csak a Mizsei ház maradt 72 évvel ezelőtti formájában, de nem egykori állapotában. Szinte fáj a szememnek a régi ház vályogbordáinak vakolatlansága. Gyerekkorom legkedvesebb idős házaspárja élt itt a gondozott, módos gazdaházban. Szerették az utcabeli gyerekeket. Érdekes történeteket meséltek, pattogatott kukoricával, foszlós kaláccsal, szőlővel kínált bennünket Mizsei néni. Itt olvastuk az Állat Képes Családi Lapot, választási kortes nótákat tanultunk Mizsei bácsitól. Hajdan artézi kút is állt a házuk előtt, ide járt lajtos kocsijával a szikvizes. Még a kút is odább állt, átköltözött egy mutatósabb ház elé a szomszédba. Temetőbe jövet-menet gyereket alig látok, hamvába holt lett az utca. Hihetetlen, de elejétől az iskoláig ma is földes a kocsiót, csak a keresztutcától köves az út a Ráczi keresztig, ahol ma is végződik az utca.

A húszas években a főtér a patinás hangulatú belváros, a régi piactér sarkán ért véget az Alvég a Budás-kúttól lefelé mintegy kétszáz méterre. A városból kivezető széles macskaköves Alvégi út is jelezte, hogy már más városrészben vagyunk. Később azt az utcát Szent Imre hercegről nevezték el, a második világháború után Alkotmány út lett, majd ismét Szent Imre herceg nevet visel. Az alvégi templom, óvoda, iskola, temető, kőhíd, olvasókönyvtár, Zagyva part, kőkép városszerte ismert fogalom volt. A régi öregek ma is alvégi útnak nevezik ezt az utcát.

Alvégi hangulatok

Hozzá kötődött a piros postaláda, az egyenruhás postás, a rendőr, az éneklő drótostót, a batyus házaló, a szombati napon járó öreg koldus. Járványok idején a házak falára kifüggesztett, látogatást tiltó vörös cédula, a bejárati ajtóra kiszögezett gyászjelentés, az el nem zárható, jóízű, bővizű artézi kutak a sarkokon. Voltak itt apró, hangulatos szatócsboltok, ahol szentjánoskenyeret, búrdiót, mandarint, medvecukrot, valamint selyem-, töltött-, süveg- és krumplicukrot vásárolhattunk. Reggel a boltos már az ajtóban állt, várta a vevőket. Nyár idején jellegzetes locsolóval vizes nyolcasokat formált a bolt előtti járdára, ezért hívták városszerte a kereskedőket vizes nyolcasoknak. Nemrégiben a főtéren sétáltam, és az egyik hangzatos elnevezésű üzletház előtt földbe gyökerezett a lábam. Az ajtón kilépő tulajdonosnő kezében tartotta a régi, hagyományos hosszú csövű bolti locsolót. Gondoltam, most újra láthatom gyerekkorom kedves vizes nyolcasát, s megállva visszafordultam. Úgy fogta a locsolót, mint egy féltett drága vázát, de sajnos a járdára csak kínosan torz „s” betűk sikeredtek.

Akadtt itt az Alvéken borbélyműhely, dupla réztányéros cégérrel. A kötélverő Pugymer Vilmos bácsi az utcán sodorta a kötelet, mivel szűk udvara volt. Kovács, takács, kosárfonó műhelyből több is akadt. Szíjgyártó, ostorkészítő, tímár és szűcsök egész sora lakott a Varga utcában. Itt volt a Surák féle bőrgyár is a Zagyva parton. Készült itt nyalka csizma, a Szívós műhelyből csak Pestre szállították a cipőt, de volt foltozó mester is. Apáról fiúra szállt itt a mesterség Mádi kalaposéknál, Hudra mézeskalácsos és gyertyaöntőéknél, Zsótér takácséknál, Kepecs tollaséknál és Dancsa szűcséknél.

Mozgásterünk

A Zagyvához a szomszédos Határ utcán keresztül jutottunk el. Menet közben beszívtuk az ott működő Faragó pékségből kiáradó friss kenyér, pogácsa és vajaskifli illatát. Utána beleselkedtünk a három utcára is nyíló hatalmas portára, amely a vastáblás Mizsey földbirtokos tulajdona volt. Neki nem zsalugáter vagy spaletta védte az ablakait, hanem vastábla, innen a neve előtti megkülönböztető jelző. A kövesúton átvágva már a vízaljba jártunk, s hol a Mizsei, hol a Csók utcai fahídnál kötöttünk ki. Néztük a halászatokat, a fürdőző kacsákat, a piócát szedő gyerekeket. Innen egy kőhajításnyira volt a Szentkúti templom, ahova már csak a Kisasszony napi Mária búcsúra vetődünk el egyszer egy évben.

Kószálásaim másik iránya az utca alsó fertályától indult. Az alvégi úti kőhíd meredek partján ródliztunk, a Zagyva jegén iringáltunk. Itt állt, s áll még most is a vizek védőszentjének Nepomuki Szent Jánosnak a szobra. A Mátraverebély Szentkútra menő nyári hagyományos gyalogos, csupa asszony búcsúsai itt gyülekeztek az Alvégből és a környező tanyavilágból. Sokan kikísérték hozzátartozóikat. Mi osztálytársunk nagyanyját indítottuk útnak. Róla az a hír járta, hogy amikor visszatér a zarándoklatból, egyenesen az ólakba megy, s ott rázza le magáról az út porát babonából, hogy a disznók egészségesek legyenek. Azt is meglestük, igaz-e, hogy mezítlás. Az volt, a többi zarándokkal együtt.

Tovább haladva a házak ablakaiban, kerítésein látható „apróhirdetéseken” szórakoztunk. Szegény világ volt ez akkor, mindenki eladni akart. Néhány kiírás:

Ez a ház szabadkézből eladó.

Fiatal fűzfavessző kosárfonásra, tavalyi nád tetőfedésre eladó.

Laskafülű malacok kaphatók.

Az utóbbin már kórusban neveltünk. Amit soha nem mulasztottunk el, újra-meg újra elolvasni az egy nádtetős, apró kis ház ablakában állt, ennyi volt az egész:

Nyoszo-javaneladó.

Neveltünk, csak az nem jutott eszünkbe, hogy aki kiírhatta, talán megverejtékezett érte, mire így is sikeredett.

A városon átkanyargó Zagyva itteni szakaszát Pelyhespartnak hívták. Oda jártunk nyaranta fürödni, mert sima, homokos volt a vízpart és nem volt mély a folyó. Nevét onnan kapta, hogy a környék szegényebb módú asszonyai száz számra neveltek itt kacsát, libát, hogy ősszel meghizlalva pénzzé tegyék. Ma már e helyen lakótelep áll, a hajdani Káposztás kertek helyén családi házak sokasága példás rendben. Máskor járókánk tovább vitt bennünket, így jutottunk el a város egykori határán elhelyezett kőképhez. Kalandozásaink végpontja az alvégi temető volt, melyet Szolnoki temetőnek neveztek, a bejárat kapu felett pedig ez volt kiírva: „Szent Imre temető”. Az alvégi ember ide temetkezett, tisztelte halottainak emlékét, gondozta sírjaikat. Akkor még jobbra sírhalom volt fakeresztel, de azért márvány síremlék, kovácsolt vaskerítés is akadt. Abban az időben még mi gyerekek sem féltünk a temetőben. Kora tavasszal ibolyát, nyáron szamócát, ősszel kökényt, dércsípte csipkebogyót szedtünk. A szilfa szárnyas termését a nép kútbaforgónak nevezte. Mi a temető széles kútjába engedtünk, s lenézve gyönyörködtünk lassú, szabályos forgásában. A pirosuló kecskerágót csokorba kötöttük, a legelésző kecskéket mekegettük. A temetőn túli szántó föld körös-körül elszórt tanyákkal már idegen világ volt számunkra.

A harmadik útirányunk a Vásártér volt. Itt tartották a híres állat- és kirakodó vásárokat és itt táborozott a cirkusz. Ezért a két dologért jártunk ide, és egyiket sem mulasztottuk volna el a világért sem. Az állat- és kirakodó vásár nekünk gyerekeknek igazi szenzáció volt. Molnárkalács, vattacukor, körhinta, similabda, léggömb. Legtöbbször bizony csak a szemnek, mert szűkében volt a rávaló. De azért mindig volt vásárfia. Ezzel szemben gond volt az utcabelieknek, akik gazdasági terményt, állatot, vagy kétkezi munkájukat árulták. Nem igen kelt a portéka, vagy ha mégis, akkor áron alul. Az állatvásárt malacvisítás, tehénbögés, lónyерítés verte fel, hömpölygött a tömeg, mégis sokan vitték haza délben az eladatlan portékákat.

A másik utcamozgató erő a cirkusz volt. Már a jelzése is lázba hozta a várost: jön, jön a Czája cirkusz! Özönlött a nép a Vásártérre, ahol a sátorfáját felverte. Ilyenkor a legszegényebb szülő is leszurkolta magának és gyerekeinek a jegy árát. Sőt még a tanyákból is hazahozták ilyenkor a gyerekeket.

Vihart váltott ki az utcában a Promonád feltöltése. A kocsikkal rendelkező gazdáknak egyénileg szabták meg, hogy mennyi földet kell oda szállítania. Ebből lett a baj. Mért kell nekem ennyit, ha a másiknak csak annyit? - Mizsei bácsi a kiszabottnál kevesebbet vitt, az ellenőrzésnél rajta vesztett, megismételtették vele a fuvart.

Házak és lakók

Egyszerű világ: kerthez, udvarhoz, ház előtti kispadokhoz kötődő emberek utcája volt. Akác, kőris, ecetfa utca hosszat. Szerették az itt lakó emberek az akácillatot, az árnyéket adó vén fákat. Földes kocsiótja nyáron poros, máskor saras volt. Az utca két oldalából csak az egyiknek volt kövezett járdája. Volt négyablakos módos háza a tehetős gazdálkodó és iparos családoknak, de gyakoribb eset volt a magas, cselédtető, bélelt ajtajú, de csak két ablakos porta. Ezek között szerényen bújtak meg a nádtető, alacsony, kisablakú, rendszerint csak kerti kapuval rendelkező házacsok. A múlt századtól már iskolája is volt az utcának, nevezték alvégi vagy Árpád utcai iskolának, de a hivatalos neve: Alsóvárosi Római Katolikus Elemi Népiskola volt. Két utcára nyíló, sok ablakú épülete külsőleg is emelte az utca képét.

Az itt lakó emberek a társadalom különböző, de nagyobb részben a polgári rétegét képviselték. Lakott itt tekintélyes gimnáziumi tanár tanítónő lányával, tisztviselők, jobbára parasztságból származó első generációs értelmiségiek, nyugdíjasok, vasutasok, hadirokkantak. Ennek a rétegnek a társadalmi rangjelzést a fix fizetés adta, az egyszerű emberek szemében

„urak” voltak. Az utca iparos mesterei, kereskedői is a polgári rétegeket képviselték. Tekintélyes nagygazdák, de pár holdas kiscgazdák is laktak itt. A paraszti rétegnek tekintélyt a föld adott. Minél több volt belőle, annál nagyobbab. Volt olyan nagygazda az utcában, aki megkívánta, hogy kapuküszöbén még a nadrágos úr is kalapot emeljen. Laktak itt becsületes napszámból élő emberek is, akik a mezőgazdaságban, malomiparban, gabonakereskedésekben dolgoztak.

Az utca elején Pénzes nagymama házában laktunk, aki már idős özvegy volt, védőnő lányával élt itt. A ház másik felében élt a mi családunk. Egy fedél alatt, összesen hatan éltünk. Egyszerű, de kényelmes ház volt. Kerttel, udvarral. A kerítés végében a hagyományos orgonabokros, a folyosó szélén szőlő, az udvarban néhány szilvafa. Virágos, veteményes kert a nyugdíjas apa keze nyomán. Kora ősz elején figyeltem a nagymamát, amikor almát, körtét, szilvát aszal. Az motoszkált a fejemben, hogy ő miért úgy tartósít és miért nem üvegekben. Meg is tudakoltam. Így válaszolt: azért gyerekek, mert jöhet török, tatár, vagy más rabló népség, mint régen, és így könnyebben lehet ezeket menekíteni vagy elrejtteni. Így csinálta minden ősszel. De nemcsak ebben volt hagyománytisztelő. Sok betegségre volt maga gyűjtötte gyógynövénye. Féltve őrizte például szekrényében a jász főkötojét, melyet valaha viselt és halálára tartogatott.

Mindenki próbált megélni, hisz ekkor volt az ország helyzete talán a legnehezebb. E korszak emberei még hittek, reméltek, igaz, csak feltételesen. Ha az Isten megsegítene, vagy csak ez a kis rossz elmúlják, lesz még jobb is. Élt a hagyománytisztelet, de az előítélet és a babona is. Az utca lakói találkoztak egymással jóízű beszélgetésekre. Segítőkések voltak, a rokonok, szomszédok a bajban is támogatták egymást. Aki több gyereket vállalt, az egyúttal a szegénységet is vállalta a legtöbb esetben. De más volt ez a szegénység! - Házaikat rendben tartották, az asszonyok meszeltek, súroltak, mázoltak, és mindenkinél ott virított a szoba földjén a színes rongyszőnyeg, az ablakokban pedig a firhang. Szegények voltak, de nem piszkosak, lavórnyi vízben is meg tudtak mosakodni. Szegénységükben nem nyomorogtak, mert találékonyak voltak, s a garast is a fogukhoz verték.

Egy kiállításról

Utcánk iskolája csak négyosztályos volt, így az alvégi fiúk-lányok innen zömmel a nagy állami iskolának is nevezett Bercsényibe kerültek. Ott az öt-hat osztályt kijárva fejezték be elemi iskolai tanulmányaikat. Járt az utcából néhány fiú gimnáziumba, valamivel több lány

polgáriba az apácákhoz. 1925 ősztől a közeli Bercsényi úti iskolába jártam, bár már akkor eldöntött volt, hogy jövőre polgáriba íratnak a Zárdába, mivel szerettem tanulni. Ide kötődik egyik emlékezetes gyermekkori élményem, a Faluszövetség kiállítása.

1925 szeptemberében hirtelen megpezsduült az élet az iskolában. Olyannyira, hogy az utcánkra, sőt az egész városra kihatott. A kultúra, a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem tartott kiállítást soha nem látott érdeklődő tömegnek. Iskolánk kézimunkáival, festett képeinkkel és fafaragásokkal remekelt, amiket a tantermekben állítottunk ki. Ugyanakkor az iskola udvarán a környékbeli iparosok, kereskedők portékái és a gazdálkodók termékei tölték meg. De jó volt a háromnapos iskolaszünet! Otthon védőnő keresztanyám maga mellé vett, s a Gyermek és Csecsemővédő Intézet nevében babasétához gyermekeket toboroztunk a kiállítás megnyitására. Bejártuk a fél Alvéget, mire a lajstromunk megtelt jelentkezőkkel, és az egyik legsikeresebb rendezvény részesei lettünk.

Így számolt be a kiállításról a korabeli Jász Hírlap: *mialatt a bizottság és a nagyközönség a kiállítást szemlélte, a Faluszövetség nem feledkezett meg az utcáról sem. A Stefánia Szövetség védőnői végigvonultatták Jászberény főterén a sok csinosan felöltöztetett apróságot, a jövő új nemzedékét. Elöl vonultak az anyák, dajkák karon ülő kicsinyeikkel, majd hosszú sorokban babakocsis kislányok virágot és táblákat vivő apró fiúcskák. A kis táblákra felírva: „Mit kívánnak a gyerekek? Egészséges szülőköt, több tejet, tisztaságot, légymentes szobát!”*

A három napos iskolaszünet lehetővé tette, hogy utcánk kiállítóit szemmel tartsuk. Segítettük Zsótér takács kézikocsiját húzni, kivártuk, amikor a módos Baráth portáról kigördül a kiállításra tartó fekete hintó. Aki nem tülekedett, annak Ráczék nehéz parasztszekerén jutott hely. A másik nagynéném, aki nőegyleti tag volt, süteményt küldött Perényiékkel, Patakiékkel együtt az utcánkból a hideg büfé számára, amely a mi iskolánkban volt felállítva, és itt vendégelték meg a kiállítás előkelő látogatóit. Ezt Vili néni szervezte, a Keresztény Misszió jótékony lelke, egyben a mi tanító nénink. Nevetve kérdezte tőlem: nem voltál e tót szolga? - nem csentem el útközben a süteményből, de mikor a finomságoktól roskadozó asztalt megláttam, bizony azt gondoltam, otthon is elkelt volna amit hoztunk. A kiállítás alkalmával minden iskola tantermeiben, udvarában megfordultunk, jártunk a Vásártéren és Promonádban. Ellátogattunk a városi múzeumba is, de itt cserbenhagy az emlékezetem, így a korabeli sajtót hívom segítségül: *Gosztonyi és Balázsovich családok régiségeikkel vettek részt a kiállításon. Antik bútorokkal, szőnyegekkel, üveg, porcelán, ezüst, arany tárgyaikkal. Csodás észkszereket, főúri öltözékeket láthattak a látogatók.*

Szomszédaink

A páros oldalon laktunk, nekünk volt kövezett járdánk, valószínű azért, mert ezen az oldalon volt az iskola is. Jobb oldali közvetlen szomszédunk Mizsei kovácmester volt, négyablakos házának utcai frontján állt a kovácműhely. Reggeltől-estig zengett a környék a kalapácsolástól, a patkolásra hozott lovak nyerítésétől. Iskolába jövet-menet beköszöntünk, belestünk a mester kormos képpel mindig ránk mosolygott, pedig özvegyen nevelte négy gyermekét testvére segítségével. A másik közvetlen szomszédunk Patakiék voltak. Jómódú gazdálkodó család, az övéké volt az egyik legszebb ház az utcában. Veronka lányuk már eladó sorban volt, szép arcán, büszke tartásán megakadt a szem. A polgári elvégzése után bekapcsolódott a jótékony egyletbe, szavalt, élőképben szerepelt az ötórai teákon. Az apácák rajz, illetve festőkört szerveztek, amelynek Veronka is tagja volt. Ide látogatott el egyszer Gecse Árpád festőművész, a szolnoki művésztelep tagja. Mindezt akkor tudtuk meg, amikor berontottunk a nagymamához, s lelkesedve elmeséltük, hogy láttunk egy kecskeszakállas garabonciást nagy kalappal, amint éppen Veronkát kísérte. A végeredményről idézek egy korabeli újsághírt: *Gecse Árpád festőművész eljegyezte Pataki Veronkát 1926 tavaszán.*

Nekem az utcában a sarkon lakó nagynénémék háza tetszett a legjobban, talán azért, mert kívülről-belülről ismertem. Két utcára néző nagy ablakok, lépcsők vezettek a díszes ablakos, vasrácsos ajtóhoz. A kerti kapun csengő volt. Ebédlő, vendégszoba, hálószoba korabeli bútorokkal, szőnyegekkel, leomló függönyökkel tette lakályossá a házat. Szinte kínos tisztaság volt kívül-belül, a cselédlány munkája nyomán. Jól menő varroda, tisztviselői fizetés biztosította ezt az életet, igaz gyerekük sem volt. Szerettük a varrodában megnézni a próbababán az elkészült gyönyörű ruhákat, kaptunk süteményt, tortát. Nem szerettük viszont a nagybácsit, aki fondorlatos kérdésekkel állandóan vizsgáztatta a rokon gyerekeket. Mindig tudta, hová csengetünk be az iskolából jövet, azt is megszabta, hova lépünk. Sajnos neki is megszabták, amikor a cselédlány nyitva felejtette a felnyitható pinceajtót. Az Úri Kaszinóból este hazatérő nagybátyánk mit sem sejtve, beleesett a pincébe. Volt nagy szaladgálás az éjszakában, jól összetörte magát. A reggelinél a nagymama ránk nézett, és csak ennyit mondott: - Nagyon csúnya öröm a káröröm.

A másik szemközti szomszédok tollas Kepecsek voltak. Nekik köszönhette az utca, hogy kedden és pénteken tollban úszott. Ilyenkor volt a felvásárlás. A mérleget Imike kezelte, tollasék legény fia. Akinek erre fele felnőtt korában is becézték a nevét, ott valami hiba volt.

Hát Imike bizony selypített. Sokat csetlettünk-botlottunk körülötte, amikor mérlegelt. Lestük azt a percet, amikor egy merészebb valaki kimerte mondani: otthon a mérleg többet mutatott! Imike ilyenkor iszonyú méregbe gurult, s olyan selys zópáaradat kerekedett, hogy jónak láttuk elinalni.

Kalandos emlék

Egy sarokra lakott tőlünk Szőke Ferenc egykori alvégi tanító úr akkurátus özvegye, aki férje után maradt könyvtárából szívesen kölcsönzött olvasnivalót. Természetesen mi voltunk a könyvkölcsönzők. Ma is jól emlékszem a sok vaskos kötetre, főleg címeikre: *Betyárok*, *Történetek az alföldi rabló világból gróf Ráday Gedeon korából*. Ezt édesapám olvasta, de mi is kaptunk magyar népmesét, mondákat, magyar városokról, nagy magyarokról szóló Benedek Elek könyvet. Szőke néni barátságos, beszédes néni volt. Nyáron kartonruhát viselt köténnyel, télen posztó ruhát és berliner kendőt a vállán. Ilyen korban, mint mi, ő már tüzet rakni, sütni-főzni segített a gazdaságban. Ráncos szoknyát, ingvállat, pruszlikot hordott, nem úgy, mint manapság: blúzt, rakott szoknyát. Mivel ő férjhezmenetele után tanítóné, tekintetes asszony lett, úri mód illette. Kitárta a szekrénye ajtaját, selyemruha, nyalka, magas szárú cipő, virágos nagykalap tárult elének. Ebben járt templomba, nőegyletbe, rokon látogatásra. Egy szép napon ránk hozta a réműletet azzal, amikor megmutatta a hálószobában az előre beszerzett koporsóját. Mikor azt is elmondta, hogy néha bele is fekszik, barátnőmmel már-már az ájulás környékezett.

Sajnos egy idő multán viszont kegyvesztettek lettünk. Történt egyszer, hogy szokása szerint kikísért az utcára, és éppen akkor ért oda két bubifrizuras nő kerékpáron. Szőke néni éktelen lármát csapott, lehordta őket, még köpködött is. Éppen ekkor jelent meg a szomszédasszony, aki csak széttárta karjait, és maga sem tudta, mitévő legyen. Mindahányan megrökönyödtünk kissé.

- Nektek remélem, nem tetszett? - fakadt ki magából.

- Dehogynem, a kerékpározás, a bubifrizura, sőt a tangó meg a simi tánc is tetszik, nyelveltünk vissza.

- Igen? - Nehogy már a farkok lógassa a kutyát! Legközelebb anyád hozza vissza a könyvet!

Úgy is lett, de vittek minket is bocsánatkérésre, mivel kordában tartott bennünket a szülői ház is. Így esett meg az a fura eset, hogy gróf Ráday Gedeonnal nemcsak a betyárok, de mi is megjártuk.

Árvízi emlék

Az 1926-os esztendő tavaszán mindenki kért hogy adhasson. A ferencesek templomi orgonára, az apácák épületbővítésre hívtak fel. Nagyon nehéz volt a helyzet, de érdemes megnézni a Jász Hírlap korabeli számait, mert tele van köszönetnyilvánításokkal: adakoztak, felülfizettek, sorsjegyet vettek, cipősegélyt szerveztek, szeretetlakomát rendeztek.

A diákok akkor is várták az utolsó tanítási napot, amit szép ünnepélyes vendégváro vizsga fejezett be. A tanítók kerti virág csokrokat kaptak ajándékozás nélkül.

Szomorúan folytatódott a szünet. A rengeteg esőzés miatt ránk szakadt a Zagyva nyárközepi áradása a zöld ár. A Jászság területén ilyen kárt még nem szenvedtek a gazdák, mint ezen a nyáron. Hol ide, hol oda mentünk lesni az áradást csoportosan az utcabeliekkel. A Csók utca rozoga fahídján már majdnem átcsapott az ár. Mi viszont bizony rámerészkedtünk, a karfába kapaszkodva lógattuk a lábunkat a sodró vízbe. Egy szandál el is úszott. Otthon elújságoltuk, hogy hol jártunk, mire a legszigorúbban eltiltottak a Zagyvától. Van, aki sokkal tragikusabb véget ért, ismét a Jász Hírlapot idézem: *Vízbe fúlt kislány. A szerencsétlenség okozója a rozoga Mizsei híd volt. Berényi Mariska 9 éves kislány ment át a rossz hídon. A karfára könyökölt, nézte a vizet. Az elkorhadt fakorlát leszakadt, a kislány a megáradt folyóba esett. Többen látták, de nem akadt senki, aki után ugrott volna. Három nap múlva nagy keresés után a Káposztás kertek alatt fogták ki.*

A szomorú eset és az árvíz után mégiscsak vidám vakációnk volt. Iskolatársaimmal sokat voltunk együtt, akkor ismertem meg jobban ezeket az egyszerű embereket. Ezek az asszonyok nem azon búslakodtak, hogy mi nincs, hanem azon, hogy miből teremtsenek több jövedelmet. Találékonyak voltak. Jártak módos paraszti portákra alkalmi munkára, libát, kacsát tömtek. A hízott jószágokat Pestre vitték a kelendőség és a jobb ár reményében. Jártuk velük a legelőket, ahol sziksót sepertek, ebből főztek szappant, és ezt használták nemcsak mosásra, de tisztálkodásra is. Kerülték a patikát, hársfavirágot, kamillát, bodzát gyűjtöttek házi orvoslásra. Befőttes üvegekben piócák úszkáltak, jó volt ez gutaütés ellen. Így szorították ki gyerekeik iskolai felszerelését, ünnepi ruháikra valót, nehogy nagyon „kiríjanak már” a többi utcabeli közül. Akire az utcában azt mondták, hogy hektikás, arra már keresztet

is lehetett vetni. Nem így a család! Titkolták a betegséget, de még a látszatát is. Közös hálólhelyet, evőeszközt, poharat használtak a beteggel, ezért az utcánkból is néha egész családot vitt el a tüdőbaj.

Minden van mint a jó boltban

Ezt mondták az Alvégen Király néni, a zsidó szatócsos boltjára. Négyablakos sarokházának az utcai frontján volt az üzlete, s három utca zárta közre. A bolthelység minden oldalán polcok voltak. A fiókosokban hazai fűszerek, gyarmatárúk, mellette nyitott zsákokban cukor, rizs, mák. Rőfös árut is tartott, nyitott polcon sorakozott: a karton, barchett, kékfestő, gyolcs, selyem, lüszter, zeig. Sajt, élesztő üvegbúra alatt, a finom igazi litói túró formás kis favödörben. Aki nem főzött maga háziszappant, az itt megvehette a jó illatú, habzó Albus és Hutter szarvas szappant. Leghátul, zárt részen világításra petróleum, karbid, gyertya, lámpaüveg, lámpabél, viharlámpa, volt lúgkő, kékítő, szidol és még ki tudja, mi. A vegyesárú tartás jellemezte akkoriban a hangulatos kis szatócsboltokat. Apró mozsárkályha fűtötte télen, bizony nem úgy mint a Varsányiék főtéri divatüzletében, ahol máriaüveges kocszkályha ontotta a meleget. Király néninél a mérleg nyelve mindig a helyén állt, pontosan mért. Nem az volt a jelszava, mint sok más kereskedőnek, hogy üsse kő, szedjük meg magunkat, hanem a vásárló megbecsülése, megtartása. Téns asszonynak szólították a vevők, a megszorultnak „hozomra” is adott jószívvel. Itt mindenki tudott mindent, vagy megtudhatta, kinek a gyereke ivott a gondatlanságból szem előtt hagyott lúgkő oldatból, hol esett gyerek forró vízbe, melyik kocsmában működött a bicska. A csendes kis öregasszony meg csak hallgatta a szóáradatot a pultnál állva, és sodorta a staniclikat. Ők olcsón és „hozomra” is adott. Nyitott zsákokban árulta a lisztet, rizsát, mákot, hátul pedig a világításra használt petróleum és karbid illata terjengett.

A mi családuknak, mint nyugdíjasok a főtéri Hangya Szövetkezetben vásároltunk könyvre a fix fizetésűek szokása szerint.

Esti kaszinózás

Naphosszat csattogott a szövőszék Zsótér takácséknál az iskola mellett, de este vacsora után házuk előtt volt az utcai kaszinó. Kis padon, sámlin ültek szüleink és beszélgettek, mi pedig az iskola előtt játszottunk, néha húszan is. Labdázás, ugrókötel, sánta

iskola, fára mászás, bújócska, körjáték váltogatta egymást. Borongós hangulat, kedvszegettség, szorongás nem volt a mi gyerekkorunkban, talán azért, mert sokat hallottuk szüleinktől: Nekünk ennyi van, érd be ezzel!

Ha elfáradtunk, körülültük a felnőtteket és hallgattuk beszélgetéseiket. Szó került itt mindenről, Apponyi nyolcvanéves születésnapjának ünnepléséről és az őszi újraválasztásáról. Közben Mizsei bácsi, a borbélymester sandítva megjegyezte, hogy egyhangú lesz ez a választás is, hiába akar mást egy-két nyugtalan ember az utcában. Tejfölös Panna, - csak így ismertük, tizedszer is elmondta már, hogy rossz szerinte ez a világ, igaza lesz a „jezsuvita” könyvének, ezret élünk, ezret nem. Parázs vita kerekedett a Jász Hírlapról és a Kis Újságról, hogy melyik igazán a kisemberek érdekeinek szószólója. Egy mindennapos toplomjáró szerint az újság csak ront, a gyilkosság szenzációs leírásával bűncselekményekre tanít. Az meg csak babona, hogy balra kunkorodó farkú malacot kell venni, mert abból lesz a jó hízó. Amikor a közeli kaszárnyában takarodót fújtak, jó éjszakát kívánva mindenki szedelőzködött haza.

+ melléklet felirata

Gy. Riba János: Pelyhes-fürdő (tusvázlat)